

УДК 94(73=414)“XIX/XX”

DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2023.29.19>

САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ АФРОАМЕРИКАНЦІВ ЯК АМЕРИКАНЦІВ: КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.

Козаков Геннадій,

кандидат історичних наук,

провідний професіонал відділу методології навчання та наукових досліджень

Вищої школи публічного управління

ORCID ID: 0000-0002-2860-9892

У статті здійснено спробу аналізу процесу становлення концепту «ми – американці» серед афроамериканської спільноти. Під запропонованим концептом розглядається популярна позиція серед афроамериканців, яка панує у США в реаліях ХХІ ст., відповідно до якої про визначення афроамериканців як окремої етнічної чи національної групи не може йтися взагалі. Афроамериканці є єдиною складовою частиною американської нації, а вживання до їх визначення інших термінів є недоречним та розцінюється як прояв расизму. Автором визначено, що переломним моментом у формуванні запропонованого концепту стає період кінця ХІХ – початку ХХ ст., коли в умовах офіційного визнання свободи афроамериканців та паралельно створення сегрегаційного законодавства виникає потреба самоідентифікації себе як окремої нації чи як невід’ємного складника американської нації.

Беручи до уваги промови та роботи основних діячів афроамериканського руху, культурні надбання афроамериканців, їхню громадянську позицію, ми визначили, що наприкінці ХІХ ст. переважала позиція автономності. Висувалася теза визнання афроамериканцями себе як окремої складової частини у межах Сполучених Штатів. Залишаючись громадянами, переймаючи на себе релігійні, суспільні ролі, афроамериканці вважали, що не мають ототожнювати себе з представниками «білої Америки», а визнавати власну самобутність та унікальність та домогтися подібного визнання від інших.

Здійснено спробу довести, що умови Першої світової війни, а саме вступ США у її хід, сприяли масовій ідентифікації афроамериканців як невід’ємної складової частини американської нації. Вступаючи до лав армії, вони виношували надії на рівне визнання себе з боку решти населення США. Водночас наголошено, що, незважаючи на самоідентифікацію, афроамериканська спільнота у роки Першої світової війни так і не була сприйнята рештою Америки.

Ключові слова: афроамериканці, Перша світова війна, «ми – американці», самоідентифікація, «біла Америка».

Kazakov Hennadii. Self-identification of African-Americans as Americans: the end of the 19th – the beginning of the 20th century

The article attempts to analyze the formation process of the concept «we are Americans» among the African-American community. Under the proposed concept, the popular position among African-Americans, which prevails in the USA in the realities of the XXI century, is considered, according to which, there can be no question of defining African-Americans as a separate ethnic or national group. African-Americans are the only component of the American nation, and using other terms to define them is inappropriate and considered a manifestation of racism. The author determined that the turning point in the formation of the proposed concept was the period of the end of the XIX – beginning of the XX century, when in the conditions of the official recognition of the freedom of African-Americans and, in parallel, the creation of segregation legislation, there was a need for self-identification as a separate nation or as an integral component the American nation.

Paying attention to the speeches and works of the main figures of the African-American movement, the cultural heritage of African-Americans, their civic position, we noted that at the end of the XIX century. the position of autonomy prevailed. The thesis was put forward, the recognition of African-Americans as a separate component within the United States. Remaining citizens, assuming religious and social roles, African-Americans should not identify themselves with representatives of “white America”, but recognize their own identity and uniqueness and achieve similar recognition from others.

An attempt has been made to prove that the conditions of the First World War, namely the entry of the USA into its course, led to a mass identification among African-Americans of themselves as an integral part of the American nation.

Key words: African-Americans, World War I, “We are Americans”, self-identification.

Сьогодні афроамериканська спільнота у відсотковому співвідношенні є другою за кількістю за етнічною ознакою у Сполучених Штатах Америки, а їх чисельність за приблизними підрахунками є більшою за все населення України. Незважаючи на це, лише в останні кілька десятиліть відбулися активні позитивні зрушення у ставленні більшості американців до досліджуваної спільноти та здебільшого відбулося визнання афроамериканців як єдиної складової частини американської нації. Водночас самоідентифікація афроамериканців як повноцінної складової частини американської нації відбулася на століття раніше, що зумовило актуальність поданої розвідки.

Метою статті є дослідити формування концепту «Ми – американці» серед афроамериканської етнічної спільноти як етапу самоідентифікації у період кінця XIX – початку XX ст. Основний акцент поставлено на період Першої світової війни

На проблематику самоідентифікації афроамериканців звертали увагу В. Дюбуа (який висунув тезу стосовно наявності подвійної «душі» у афроамериканців: американської, тобто такої, що давала змогу представникам нації ототожнювати себе з рештою громадян США, та африканської – віддання шани етнічним кореням), Дж. Вайт (який дослідив генезу афроамериканської культури як складової частини національної ідентифікації) [14; 4] та інші історики. Проте українська історіографія сьогодні не містить відповідних досліджень. Джерельною основою стали, передусім, опубліковані виступи представників тогочасної афроамериканської інтелектуальної еліти. Окрім того, джерелами є промови американських політиків, які мали відношення до афроамериканської спільноти, законодавчі акти та афроамериканський фольклор.

Говорячи про ідентифікацію афроамериканської спільноти як однієї з неподільних та рівних складових частин американської нації, на нашу думку, варто виділити два етапи: 1) самосприйняття афроамериканцями себе як американців; 2) сприйняття переважною більшістю афроамериканців не як нижчих істот та окремої групи, а як рівних, однакових із рештою населення країни людей. Тоді як формування другого складника відбулося лише нещодавно, при цьому досі зустрічаються випадки расизму, періодом сформованості першої ми можемо визначити період Першої світової війни. Виокремлення нами поданого періоду зумовлено тим, що суттєва частина афроамериканського населення, ототожнюючи себе як громадян США, виступила на захист ідеалів своєї держави на фронтах у Європі.

Якщо звернемо увагу до більш ранньої афроамериканської історії, то можемо констатувати, що в період зародження інституту рабства на теренах США афроамериканці вважали себе чужими, ототожнюючи себе, насамперед, із тими землями та народностями, вихідцями яких вони виступали. Зокрема, певними доказами цього є збереження власних ритуалів, проведення яких відбувалося у вузьких колах; збереження традиційних вірувань; незнання переважною більшістю рабів англійської мови та писемності тощо.

Заборона трансатлантичної работоргівлі, а особливо ввезення рабів до США, прийняте у 1807 р. [1], призводить до надання переваги інституту спадкового рабства. За цих умов, а також за рахунок поширення серед афроамериканців християнства відбулося зростання рівня їхніх знань, зокрема в плані читання та письма та місцями розуміння політичних процесів у країні (однак слід зауважити, що більшістю рабовласників заборонялося рабам навчатися, уміти читати й писати).

Погодимось з думкою Дж. Вайта, що однією з причин того, що раби добровільно зверталися до християнства, є те, що вони знаходили в біблійних історіях паралелі зі своїм власним життям. Слова були біблійними, але підтекст і сенси, вкладені в них, отримували особистісне віддзеркалення. Через релігійні пісні вони могли виражати свій біль, скарги та страждання. Так поступово християнська віра стала духовною опорою рабів [14, с. 261]. Самі ж рабовласники вбачали у наверненні до християнства можливість позбавити їх коріння та культурно-історичної спадщини, вселяючи їм нові догми про смиренність і покірність.

Як наслідок, формується новий світогляд серед афроамериканців, за яким переважна більшість убачала в собі лише підневільних працівників, які не мають прав та вимушені задовольняти потреби своїх володарів. Почуття свободи та прояви непокори придушувалися наочними прикладами з боку рабовласників та мали психологічний вплив на підконтрольних їм осіб, які глибоко в душі хоча й мріяли про свободу, але ці мрії були радше індивідуальним переживанням, аніж масовим, відкритим загальною явищем. Звісно, не можемо оминати і той факт, що поданий період постає часом виникнення рухів за звільнення від рабства, які також впливали на масове формування певного роду нової свідомості серед афроамериканської спільноти. Водночас свою волю вони вбачають не в США, а поза Америкою: у втечах на північ, переважно до Канади, та створенні поселень, які склалися б виключно з представників своєї етнічної групи, вільних від «ярма білих». Тобто в такому ключі афроамериканці не вважали себе американцями, навпаки, їх індивідуальне самовираження являло собою певний антипод ним. Наголошено, що не вбачало в них американців і біле населення США, зокрема вживали до них слова «раб», «кольоровий», «мулат», тобто здійснювалося відмежування білих, істинних американців, від решти, що населяла Сполучені Штати Америки.

Проголошення XIII поправки до Конституції [6] не сильно змінило ситуацію в досліджуваному питанні. Упровадження сегрегації, відмежування «чорношкірого населення» від «білого» на практиці лише збільшували для більшості афроамериканців відстань між сприйняттям себе американцем та

кимось іншим. Однак стверджувати, що всі афроамериканці не ідентифікували себе з американською нацією, ми не можемо. Адже свідчення демонструють зародження руху за громадські права, висловлювання про «Чорну Америку» та, власне, відбувається формування ідеї національної самоідентифікації раси [9, с. 216].

Так, у 1897 р. В. Дюбуа писав щодо: «Історія американського негра – історія цього протистояння, цього пристрасного прагнення досягти зрілої самосвідомості і злиття її двоякого «Я» на крашу та повноціннішу особистість. Але у цьому сплаві він не хоче втратити жодну зі своїх колишніх особистостей. Він не прагне африканізувати Америку, бо вона може багато чого навчити світ та Африку. Не збирається він і відбілити в потоці білого американізму свою негритянську душу, бо вірить, що вона також має що сказати світові. Він просто хоче зробити можливим для людини бути як негром, так і американцем, не накликаючи на себе прокляття та презирства» [4, с. 17].

Кінець XIX ст. характеризується активізацією двох блоків: тих, хто виступав за створення єдиної американської нації без урахування будь-яких етнічних, соціальних, релігійних ознак, та тих, хто був прихильником окремішності та своєрідності афроамериканців.

Досить яскраво метання афроамериканців розкрив у творі «Дружина його молодості» (The Wife of His Youth) Ч. Чеснат, який поставив перед читачем такі питання: «Яке моє місце у білому світі? А яке місце в світі чорних? Як мені представити себе?» [3].

Щодо першого блоку, то його активним прихильником був також Б. Вашингтон, який наголошував, що «у всьому, що є суто суспільним, ми можемо бути такими ж роздільними, як пальці, але єдиними, як руки, у всьому, що має велике значення для спільного прогресу» [2]. Таким чином, відбувалося визнання єдиної американської нації, членом якої мають бути й афроамериканці, але при цьому афроамериканці мали б залишитися дещо відокремленим соціальним прошарком. Звертаючись до «білої раси» з потребою і їм визнати рівність афроамериканців як єдиної складової частини американського народу, Б. Вашингтон відзначав зверхність білих, які у такій державі залишаються головними утримувачами фінансів, землі, влади.

Подібні позиції не сприймалися представниками другого напрямку, які відзначали, що афроамериканці не мають нічого спільного з білим населенням Сполучених Штатів. Достатнього розповсюдження отримала теза «повернення до коренів», тобто рееміграція до Африки, де в середовищі собі подібних будувати нову націю. Власне, головний ідеолог поданого напрямку Г. Макніл-Тьорнерс визначав, що «у світі існує понад 400 млн представників африканців та їхніх нащадків, так що нам (афроамериканцям) не бракує чисельності для формування нашої власної національності» [13].

Відзначалося, що в межах США афроамериканці не матимуть змоги побудувати нормальне життя та сформувати відчуття себе єдиними з іншими мешканцями країни, де «громадянський статус негра – це просто те, що біла людина надає з власної волі та згоди». Як результат, не могло бути мови про асиміляцію афроамериканців у єдину американську націю та відчуття себе складовою частиною держави, адже остання не тільки не дала їм нічого у громадсько-політичній сфері, а й навіть у сферах, які де-юре мали б визнавати рівність, зокрема релігії, афроамериканська спільнота виступала свого роду прообразом диявола та пекла. На думку Г. Макніл-Тьорнерса, депортація усіх афроамериканців до Африки позбавила б проблеми і уряд США від сусідства з небажаними їм елементами соціуму, і самому чорношкірому населенню дала б відчуття свободи [13]. Проте ним не враховувався той факт, що для афроамериканців Сполучені Штати вже стали домівкою у географічному плані, адже відсутність знання мови, культури, різниці у релігіях не створили б із афроамериканців африканської нації як такої. Наявне було б почуття «чужого», різного і на Африканському континенті, що лише б ускладнило питання самоідентифікації.

Розуміючи фантастичність планів попередника та потребу ідентифікувати себе в межах самих США, інший представник радикально налаштованих кіл афроамериканської еліти В. Дюбуа вказував, що ідентифікуватись афроамериканцями як американцями можливо лише за умови, якщо біле населення зробить перший крок у поданому напрямі [4, с. 39–42]. Саме за умов, якщо біле суспільство визнає темношкірих за особистість із рівними правами та роллю у державі, може відбутися визнання останніми себе за єдину складову частину Американської держави. До тих пір афроамериканці – унікальна одиниця, яка хоча і проживає в межах Сполучених Штатів Америки та підпорядковується її законам, які, своєю чергою, притісняють афроамериканців, не є американцями у своєму власному розумінні.

Менш радикальні, але все-таки автономні, думки висував П. Данбар, наголошуючи, що афроамериканці мають у першу чергу консолідуватися в єдину силу, яка буде окремішньою групою у складі населення Сполучених Штатів, на кшталт англійців, валлійців та шотландців у Великобританії. Ба більше,

священник відзначав, що майбутнє афроамериканців буде можливим лише за умови, якщо вони самі визначать, ким їм виступати [12].

Так, дилема ідентифікації визначалась як одна з найбільш тяжких на кінець XIX ст. для афроамериканської спільноти. Те, як бачили себе вони самі, як їх сприймали інші американці, як їх сприймали у світі, суттєво різнилося між собою. При цьому найтяжче було мулатам, адже, вирощи у білому світі, вони сприймали себе його складовою частиною, проте не мали фідбеку від «білих американців». Водночас переважала позиція, коли афроамериканці визначали себе окремим елементом усього суспільства США.

Самі афроамериканці для самовираження себе як певної окремішньої категорії вживали терміни «раса», «кольоровий народ», «нація», «національність», що підтверджує самоусвідомлення ними як особливої групи, але ніяк не як складової частини американської нації [9, с. 137–138]. Використовували і слово «негр», при цьому у письмовій мові воно писалося з великої літери, тим самим відзначаючи ним самоназву окремої нації.

Ситуація змінюється з початком Першої світової війни, а особливо вступом Сполучених Штатів у її безпосередній хід у квітні 1917 р. Промови уряду, зокрема В. Вільсона стосовно рівності нації [15], захисту прав народів на самовизначення, формують серед афроамериканської спільноти ідеї, що війна може стати тим поштовхом, який призведе до зрівняння афроамериканців у правах із рештою населення США, а особливо з «білими американцями».

Не зупиняючись детально на періоді Першої світової війни, що вже поставало сферою вивчення деяких інших наших розвідок, наголосимо, що змога воювати за країну, зростання чисельності афроамериканців на заводах із виготовлення обмундирування для американських військових (при цьому колір шкіри кінцевого споживача не мав значення) дають афроамериканцям відчуття певної спільності з усією нацією. Зокрема, робота на заводах, часом на посадах, які до цього доручалися виключно білим, лише посилює думки серед афроамериканців стосовно того, що вони є американцями та після війни отримують офіційне визнання у рівних правах.

Проте ставлення населення, особливо південних штатів, досить часто подані почуття нівелювало. Здебільшого афроамериканців продовжували визнавати за людей другого сорту. Для прикладу, преса Південної Кароліни писала стосовно залучення афроамериканців до армії: «Якщо ці нью-йоркські чорні зі своїми ідеями з півночі втручаються в суспільне життя Спартанбурга, то на них чекають серйозні наслідки» [7, с. 34].

Не кращою була і ситуація у самому війську. Позиції голови управління Р. Андерсона [10], очільника американських військ Дж. Першинга [11, с. 249–250] на вищому рівні визнавали афроамериканців за «неповноцінних» порівняно з білими військовослужбовцями. Аналогічним було і відношення простих білих офіцерів. Як пише Дж. Кін, «майже всі білі офіцери старших звань зневажали чорних солдатів, які знаходилися під їх командуванням, часто відволікали у Франції влітку 1918 р. від навчання в таборах і відправляли працювати вантажниками або чорноробами» [8, с. 83]. Усе це позначалося на думці, чи варто «воювати за ту націю, яка тебе не цінує».

Однак, незважаючи на вищеозначене, все-таки переважна частка афроамериканців почала ідентифікувати себе власне як американці. Про це свідчать і спогади французів та німців, які, згадуючи афроамериканських військових, вказували, що вони гордо «називали себе американцями»; і факт того, що практично всі афроамериканці, незважаючи на більш позитивне ставлення до них у Європі, шлюби з білими європейками, після завершення війни поверталися до рідної країни, де зазнавали нової хвилі утисків.

Завершення війни та повернення назад до США призводить до масових протестів афроамериканців, які, ідентифікувавши себе у роки війни, прагнули у будь-який спосіб отримати права американського громадянина. Так, із червня по грудень 1919 р. в межах США по 25 містах прокотилися расові заворушення, жертвами яких стали 120 чорношкірих [6]. Проте расова сегрегація за цих умов лише посилювалася, але не зупинила розвиток афроамериканської ідеї, яку зародила участь у Першій світовій війні.

Таким чином, кінець XIX – початок XX ст. ознаменувався активізацією питання самоідентифікації афроамериканської спільноти. Афроамериканський соціум охопили дві тенденції: ідентифікації себе як єдиної складової частини американської нації, рівної у правах та обов'язках із білим населенням держави, із визнанням їхніх законів та того статусу в суспільстві, яку виділяють із можливим подальшим покращенням та визнанням себе як окремої категорії, незалежної, яка має будувати власне життя без орієнтації на «білу Америку». Тоді як до Першої світової війни панівною була саме друга позиція, то війна, а саме момент вступу Сполучених штатів у неї, стала переломним моментом, у ході якого

відбулася самоідентифікація афроамериканської спільноти як американців, а не окремої групи населення. Багато в чому поданому явищу сприяли заклики уряду, надії на здобуття рівних прав після завершення війни та позиція до них європейців. Однак, незважаючи на самоідентифікацію, визнання афроамериканської спільноти за рівну не відбувається в межах самих Сполучених Штатів, продовжуючи випадки расизму, судів Лінча тощо. Поданий процес тривав усе ХХ ст. та подекуди не завершився і сьогодні.

Література:

1. Act to Prohibit the Importation of Slaves 1807 URL: <https://socialwelfare.library.vcu.edu/eras/colonial-postrev/act-to-prohibit-the-importation-of-slaves-1807/> (application date 26.10.2023).
2. Booker T. Washington Delivers the 1895 Atlanta Compromise Speech. URL: <https://historymatters.gmu.edu/d/39/> (application date 26.10.2023).
3. Chesnutt Ch. The Wife of His Youth. *The Atlantic Monthly*. 1898. № 82. P. 55–61.
4. Du Bois W.E.B. *The Souls of Black Folk*. New York: *Create Space Independent Publishing Platform*, 2014. 124 p.
5. Identity. National Humanities Center Toolbox Library. URL: <http://nationalhumanitiescenter.org/pds/maai2/identity/identity.htm> (application date 26.10.2023).
6. In World War I, African American 'Hellfighters from Harlem,' Fought Prejudice to Fight for Their Country. URL: <https://www.uso.org/stories/2125-black-world-war-i-troops-fought-to-fight-for-their-country> (application date 01.06.2023).
7. Johnson W.R. Black American radicalism and the First World War. *The secret files of the Military Intelligence Division. Armed Forces & Society*. 1999. Vol. 26. № 1. P. 27–53.
8. Keene J. A Comparative Study of White and Black American Soldiers during the First World War *Annales de démographie historique*. 2009. Vol. 103. № 1. P. 71–90.
9. Levine L.W. *Black Culture and Black Consciousness: Afro-American Folk Thought from Slavery to Freedom*. Oxford University Press, 2007. 522 p.
10. Memorandum for the chief of staff, May 16, 1918. URL: <http://docs.fdrlibrary.marist.edu/psf/box3/a43gg01.html> (application date 26.10.2023).
11. Pershing J. *My Experiences in the World War*. New York : Frederick A. Stokes Company, 1931. Vol. II. 436 p.
12. Race Love. *A.M.E. Church Review*. 1886. URL: <http://nationalhumanitiescenter.org/pds/maai2/identity/text3/racelove.pdf> (application date 26.10.2023).
13. The American negro and his Fatherland The Rev. Bishop H. M. Turner, D.D. African Methodist Episcopal Church. URL: <http://nationalhumanitiescenter.org/pds/maai2/identity/text8/turner.pdf> (application date 26.10.2023).
14. White J. Veiled Testimony: Negro Spirituals and the Slave Experience. *Journal of American Studies*. 1983. Vol. 17. № 2. P. 251–263.
15. Woodrow Wilson: «Address to the Nation», April 16, 1917. Online by Gerhard Peters and John T. Woolley. URL: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=65399> (application date 26.10.2023).